

Kétnyelvű (magyar–szlovák, illetve szlovák–magyar) építészeti szakszótár(ak) és tankönyvi szójegyzékek terminológiai problémái

1. Bevezetés. – A tanulmány egy kétnyelvű építészeti szakszótár és tankönyvi szakszójegyzékek vizsgálatával foglalkozik. A téma vizsgálatának indokoltságát MISAD KATALIN hasonló című írása is alátámasztja (MISAD 2009: 29–70). Ki-

adadata, citation and similar papers at core.ac.uk

provided by ELTE Digital

nem művelhető magyar nyelven, a szaknyelvi regiszterekben nyelvi many figyelmeztet meg, amely egyrészt az egyes regiszterekben jelentkező szókincsbeli hiányt, másrészt a beszélők hiányos nyelvtudását jelenti, s melynek oka az oktatásban is keresendő (LANSTYÁK 1998: 26, 2000: 156–7, 161, 176–7, MISAD 2009: 14, SZABÓMIHÁLY 2010). Ahogy arra SZABÓMIHÁLY GIZELLA rámutat, Szlovákiában „a magyar nyelv funkcionális térvesztésének vagyunk szemtanúi, és ez a térvesztés elsősorban a szaknyelveket érinti” (SZABÓMIHÁLY 2010: 205).

A szaknyelvi tervezés, a hiányzó szaknyelvi regiszterek kialakítása a nyelvtudomány fontos feladata, melyhez nélkülözhetetlen a szakmai nyelvhasználat és a szaknyelvek oktatási módjának felmérése, a tankönyvek és szótárak vizsgálata. A MTA határon túli kutatóállomásai munkatársainak fő célja a határon túli magyar nyelvvaltozatok kutatása, a magyar nyelv használatának elősegítése a nyilvános nyelvhasználat minél több színterén, határon túli magyar lexikális adatbázis építése, mely a kutatóállomásokat összekapcsoló Termini Kutatóhálózat egyik legfontosabb kutatási programja (LANSTYÁK et. al. 2010: 38–9, PÉNTEK 2010: 155). PÉNTEK JÁNOS a Kárpát-medencei kutatásoknak három körét különíti el: 1) az általános Kárpát-medencei, azaz nemzeti kutatások, 2) a külső peremben, a kisebbségi régiókban összhangban folyó kutatások, 3) az egyes régiók saját kutatásai (PÉNTEK 2010: 162). Szaknyelvi tervezéssel és terminológiai kérdések vizsgálatával Szlovákiában a Gramma Nyelvi Iroda munkatársai foglalkoznak. Az iroda munkatársainak célja többek között elméleti és empirikus kutatások végzése, nyelvi adatbázisok építése, nyelvtervezés, nyelvi szolgáltatás, elektronikus könyvtár építése, publikációs tevékenység, kutatásszervezés és szakértői tevékenység megvalósítása (HOBOTH 2011d: 27–9, MISAD 2009: 217–8). A mai Szlovákia területén megjelent szlovák–magyar, illetve magyar–szlovák vonatkozású szakszótárakat és szakkifejezés-gyűjteményeket MISAD KATALIN vizsgálta. Rámutatott a szakszótárak, szakszógyűjtemények, iskolai szakszótárak és szakszógyűjtemények, képes (szak)szótárak, tankönyvi szójegyzékek terminológiai problémáira (MISAD 2009: 29–70). Kiemelkedő SZABÓMIHÁLY GIZELLA a szakkifejezések kodifikálása, szakszójegyzékek

összeállítása és fordításelmélet terén folytatott tevékenysége (vö. HOBOTH 2011d: 28, <http://www.gramma.sk>).

2. Tankönyvek, kétnyelvű szótárak és szójegyzékek. – A szlovákiai magyar tannyelvű iskolákban használatos tankönyvek vizsgálatát indokoltá teszi, hogy e tankönyvek legtöbbje fordítás, ugyanis a szlovákiai jogszabályok értelmében az általános és középiskolákban csak olyan tankönyvek használhatók, melyeket az oktatási minisztérium elfogadott, s melyek igazodnak az egységes tantervhez (HOBOTH 2011a, b, SZABÓMIHÁLY 2008a: 84). A tankönyvek pályázati kiírás alapján készülnek. A tankönyvvé nyilvánítás folyamatában fontos, hogy a mű megfeleljen az Állami Pedagógiai Intézet értékelési szempontjainak (vö. <http://www.statpedu.sk>, SZABÓMIHÁLY 2008a: 86). Szlovákiában egységes a tankönyvhasználat, néhány kivételtől eltekintve, mint például az idegen nyelv, a többi tantárgy oktatása során ugyanaz a tankönyv használatos az egész országban. Ebből kifolyólag a magyar tannyelvű iskolákban többnyire szlovák tankönyvek fordításai-ból oktatnak. A fordítottság jelei azonban megjelennek a tankönyvek lexikális és szintaktikai szintjén is, mivel a fordítást gyakran olyan személyek végzik, akik nem rendelkeznek kellő szakmai és/vagy fordításelméleti ismeretekkel (HOBOTH 2011a, 2011b, SZABÓMIHÁLY 2008a: 85).

A kutatás alapjául szolgált a szlovákiai magyar tannyelvű építőipari szakközépiskolákban jelenleg használatos (szlovák forrásnyelvi) és a magyarországi tankönyvek összehasonlító vizsgálata, melynek célja a szlovákiai magyar és a magyarországi tankönyvekben eltérő változatban szereplő kifejezések összegyűjtése volt (HOBOTH 2011a, 2011b, 2011d: 32–48). A tankönyvi szójegyzék és a szótár vizsgálata a megfigyelt eltérések, hibák alapján történt. Dolgozatomban a magyar és a szlovák szakkifejezések formai jegyeinek jellemzése után foglalkozom a vizsgált szótár és tankönyvi szójegyzék bemutatásával. Célom, hogy néhány példán keresztül rámutassak a kétnyelvű szakszótár(ak)ban előforduló hibatípusokra.

A szóanyag vizsgálatát indokolja, hogy BARTUSZ GYULA Magyar–szlovák, szlovák–magyar építészeti szótára előszavában olvasható utalás alapján a szótár összeállításakor a szerző célja a tankönyvi szakkifejezések összegyűjtése volt, melyhez felhasznált enciklopédiákat, lexikonokat, cseh-szlovák és magyar műszaki szabványokat. Érdeemes azonban megvizsgálnunk, hogy kellő kritikával kezelte-e a tankönyvekben megfigyelhető terminológiai pontatlanságokat (BARTUSZ 1993: 5, HOBOTH 2011c: 58).

3. Magyar és szlovák szakkifejezések formai jellemzői. – A terminusok formai felépítése, mely a vizsgált kétnyelvű szótárból merített példákkal is illusztrálható, az adott nyelv szabályaihoz kell, hogy igazodjék. A magyarban a terminusok:

- a) összetett szavak: *légakna, levezetőcsatorna, erőirány, falazóhabarcs* stb.;
- b) jelzős szókapcsolatok: *égetett agyag, kohéziós erő, bordás fűtőttest*;
- c) képzett szavak: *folytonosság, hegesztés, lapolás, szerkesztés*.

A szlovák terminus általában:

a) képzett szó: *betonáž* 'betonozás, betonmunka', *betonárka* 'betongyár, betonkészítő üzem', *izolačný* 'szigetelő', *architektúra* 'építőművészet, építészet, műépítészet';

b) összetett szó: *železobetón* 'vasbeton', *plynobetón* 'gázbeton', *pôdorys* 'alaprajz';

c) jelzős szó szerkezet: kongruens jelzővel: *drapakový bager* 'markolókotró', *lahký betón* 'könnyűbeton'; hátravetett jelzővel: *bezpečnosť práce* 'munkavédelem, munkabiztonság', *bilancia podzemných vôd* 'felszín alatti vízháztartási egyenleg', *okno s ventilačnou štrbinou* 'szellőzőréses ablak' (vö. HOBOTH 2011c: 56, MISAD 2009: 22–3, SZABÓMIHÁLY 2002: 186).

A szlovák hátravetett jelzős szó szerkezetek fordítása sokszor okoz nehézséget a fordítóknak. E szerkezetek két típusát különböztetjük meg:

a) genitívusi hátravetett jelzőt tartalmazó szerkezetek: e szerkezetek standard magyar megfelelője összetett szó, ám a fordítók gyakran birtokos szerkezettel fordítják, például *zariadenia cestovného ruchu* – az *idegenforgalom létesítményei* a magyarban szokásos *idegenforgalmi létesítmény* helyett (SZABÓMIHÁLY 2008b: 25);

b) egyéb (nem genitívusban álló) hátravetett jelzőt tartalmazó szerkezetek: standard magyar megfelelője *-i* képzős melléknév. A fordítók azonban a jelzőt vagy a jelzett szó mögött hagyják, vagy előreemelik ugyan, de a jelzősítést a *való* vagy a *lévő* igenév betoldásával oldják meg (HOBOTH 2011a, 2011b, 2011c: 56, SZABÓMIHÁLY 2008a, 2008b), például *zákon o voľbách do orgánov samosprávy* – *önkormányzatokba való választási törvény* a magyarban szokásos *önkormányzati választások* helyett (SZABÓMIHÁLY 2008b: 29).

E jelenségek a vizsgált szóanyagban is számos példán megfigyelhetők:

a) genitívusi hátravetett jelző: *alkalita kotlovej vody* – kazánvíz lúgossága, *podzemná časť objektu* – az építmény föld alatti része, *prečnievajúca časť stupňa* – a lépcsőfok túlnyúló része, *debnie železobetónového rebrového stropu* – bordás vasbeton lemez zsaluzata, *hlbenie stavebnej jamy* – építési gödör kiemelése, *hustota cestnej siete* – úthálózat sűrűsége, *nosná konštrukcia stropu* – földem teherhordó szerkezete, tankönyvi példa: *épületszerkezetek akusztikája* – *akusztika stavebných konštrukcií*;

b) egyéb (nem genitivusban álló) hátravetett jelző: *abszorpcia olejom* – olajjal való elnyelés, olajabszorpció, *čerenie sulfátom* – *szulfáttal* ülepítés, *glazovanie polievaním* – mázazás *öntéssel*, *glazovanie rozprašováním* – mázazás *porlasztással*, *otvorená nádrž s priepadom* – nyitott erkély *túlfolyóval* (vö. HOBOTH 2011a, 2011b, 2011c).

4. A szótár és a tankönyvi szójegyzék formai felépítése. – BARTUSZ GYULA szótára „a következő építési szakterületek terminusait tartalmazza: általános építészet, építőanyagok, épületek és műemlékek, építési és szerelési munkálatok, tervezési munkálatok, városfejlesztés” (MISAD 2009: 46). A 6750 szlovák és 5750 magyar (i. m. 46–7) címszót tartalmazó szótár magyar megfeleltetései MISAD KATALIN szerint pontosak, azt azonban kifogásolja, hogy „az idegen eredetű szlovák kifejezések mellett abban az esetben is csak magyar eredetű megfelelők vannak feltüntetve, ha a magyarországi építési szaknyelv mellettük idegen eredetű megnevezéseket is alkalmaz” (i. m. 47). A szótárban a szó szerkezetek dominálnak, s ez általános tendenciának tekinthető a szakszótárak esetében, „mivel az egyes fogalmak megnevezéséhez általában több szemantikai jegy nyelvi kifejezésére van szükség” (i. m. 61). A szótár további pozitívuma, hogy más szakszótárakkal ellentétben a többelemű magyar szó szerkezeteket az alaptag alapján sorolja ábécérendbe, nem a jelzői tag szerint (i. m. 61–2).

A tankönyvi szójegyzékben főként tőszavak: egyszerű és összetett szavak szerepelnek, kevés számban fordul elő szó szerkezet, s csupán magyar–szlovák szótári rész található, szlovák–magyar nem. A többelemű magyar szerkezetek ábécérendbe sorolása a kifejezések egy részénél az alaptag, azonban sok esetben a jelzői tag alapján történt, ami megnehezíti a szótárban való tájékozódást és keresést.

5. A vizsgált szóanyag különbségei. – A szóanyagot több szempontból vizsgáltam. A kutatás elején egy korábbi felmérés eredményeiből indultam ki, melynek tárgyát a szlovákiai magyar tannyelvű és a magyarországi építőipari szakközépiskolákban használatos tankönyvek lexikális és szintaktikai szintje elemzése alkotta (vö. HOBOTH 2011a, 2011b, 2011d: 32–48). Elsőként a korábbi lexikális szint összehasonlítása során összegyűjtött tankönyvi terminológiai eltéréseket vizsgáltam a szótári anyagban, amely során a következő kérdésekre szerettem volna választ kapni: 1) Mennyire követi a szótár a magyarországi szaknyelvhasználatot? 2) Amennyiben nem követi, az eltérés oka magyarázható-e a tankönyvek terminológiai különbségeivel? A vizsgálat eredményei alapján a szóanyag az alább olvasható – helyesírásban a forrásanyagot követő – csoportokba sorolható.

A) **Eltérő kifejezések.** – E csoportba azokat a szótári kifejezéseket tartoznak, melyek különböznek a magyarországi és a szlovákiai magyar tankönyvekben előforduló változatoktól is:

1. táblázat
Eltérő kifejezések

	Szlovák	Magyar	SZM tankönyv	Szótár
1.	<i>jednovrstvová strecha</i>	egyhéjú melegtető	egyhéjú tető	egyhéjú [hideg]tető
2.	<i>dvojvrstvová [teplá] strecha</i>	kéthéjú hidegtető	kéthéjú tető	kéthéjú [meleg]tető
3.	<i>otváravé okno</i>	nyíló ablak	felnyíló ablak	nyitóablak
4.	<i>sklápacie okno</i>	bukóablak	bukóablak	csapóablak
5.	<i>kamenná komínová hlava</i>	kéményfedkő	fedlap	kéményfedőkő

Az 1. példában a magyarországi (M) változat és a szótár más-más jelzöt használ, míg a szlovákiai magyar (SZM) tankönyv egyiket sem tartalmazza. A 2. példában ennek a fordítottja figyelhető meg. A 3. megnevezés M és SZM tankönyvi különbsége csupán az igekötő megléte/hiánya, míg a szótári szó ettől teljesen eltér. A 4. fogalom M és SZM tankönyvi változata megegyezik, eltérést a szótárban tapasztalhatunk. Az 5. kifejezés M és a szótári változat különbsége minimális, nagyobb fokú eltérés a SZM tankönyvben figyelhető meg. Az alakilag hasonló változatok esetében valószínűsíthető a szemantikai azonosítás, tehát az egynyelvű és kétnyelvű szakemberek is megértik az adott kifejezés jelentését, a jelentés feldolgozása viszont nehezebbé válik. A teljesen eltérő változatok azonban kommunikációs zavart is okozhatnak. E példák szintén a szaknyelvi tervezés szükségét támasztják alá, hiszen – amint azt az egyes megnevezések is bizonyítják – a különbség nemcsak a magyarországi és a határon túli változatban figyelhető meg, hanem gyakran még a kétnyelvű környezetben, tehát a szlovákiai magyar építészeti szaknyelvben sincs egységes fogalommegnevezés (vö. HOBOTH 2011c, TOLCSVAI NAGY 2010: 101–9).

B) **Tankönyvi pontatlanságokra visszavezethető szótári eltérések.** – E csoportba azok a szótári kifejezések sorolhatók, melyek különböznek a magyarországi változattól, azonban megegyeznek a szlovákiai magyar tankönyvi példákkal. A szótár szerzője valószínűleg a tankönyvre támaszkodott e fogalmak magyar nyelvű megnevezése során:

2. táblázat

Tankönyvi pontatlanságokra visszavezethető szótári eltérések

	Szlovák	Magyar	SZM tankönyv	Szótár
1.	szótár: <i>razená drážková škrídla</i> , könyv: <i>drážková razená škrídla</i>	sajtolt cserepek	hornyolt sajtolt cserepek	sajtolt hornyos cserepek
2.	<i>vešiak</i>	székoszlop	függesztőoszlop	függesztővas, függesztőrúd, feszítóműrúd
3.	<i>poter</i>	Estrich	cementhabarcsos simítás	cementsimítás
4.	<i>podval</i>	talpszelemen	talpfa	1. padlómelegítő, 2. alj, aljaz, talpfa
5.	<i>tesársky spoj</i>	egyenes ütközés ácskapocs kötéssel	ácskapocskötés	ácskötés
6.	<i>klampiarska konštrukcia</i>	bádogos szerkezet	bádogszerkezet	bádogszerkezet

A M és a SZM változatok különbsége az 1., 2. és 5. példában interferenciahatás következménye, ugyanis e határon túli változatok a szlovák szakkifejezések tükörfordításai. A többi példa M-től különböző megnevezése nem tükörfordítás következtében jött létre. A szótár a fenti kifejezéseknél a SZM tankönyvi változatot követi.

C) Magyarországgal megegyező, a szlovákiai magyar tankönyvitől különböző változatok. – E csoportba azokat a szótári kifejezéseket soroltam, melyek az eltérő magyarországi és szlovákiai magyar változatok közül a magyarországi példaanyaggal egyeznek:

3. táblázat

Magyarországgal megegyező, a szlovákiai magyar tankönyvitől különböző változatok

	Szlovák	Magyar	SZM tankönyv	Szótár
1.	<i>technické zariadenie budov</i>	épületgépészet	épületek műszaki berendezése, épületgépészet	épületgépészet
2.	<i>prefabrikovaný železobetónový preklad</i>	előregyártott vasbeton gerendás áthidalások	előregyártott elemekből készült szerelt vasbeton szemöldökgerendák	előre gyártott vasbeton áthidalógerenda
3.	<i>komínový prechod</i>	kéménykürtő	kéményakna	kéménykürtő
4.	<i>zavesené schody</i>	függesztett lépcső	felfüggesztett lépcső	függesztett lépcső

Az 1. példában a SZM tankönyv a standard magyar megnevezés mellett a szlovák szakkifejezés tükörfordítását is feltünteti, amely a kétnyelvű beszélők körében kölcsönszónak tekinthető, ugyanis kétnyelvű középiskolások és egyetemisták körében végzett felméréseim alapján szlovákiai magyar szakemberek nyelvhasználatában gyakran előforduló kifejezés. A 2. fogalommegnevezés szótári változata a M mintát követi, míg a 3. és 4. kifejezés teljesen megegyezik azzal.

D) Közvetett kölcsönszók és szóképzleti regionalizmusok: a célnyelvi normától eltérő stílusértékű kifejezések. – Ebbe a csoportba a vizsgált szóanyagban megjelenő szlovákiai magyar kölcsönszavak és az építészeti szaknyelvi regiszter normájának nem megfelelő kifejezéseket soroltam. A forrásnyelvi interferencia ugyanis gyakran megfigyelhető: ha a fordító nem ismeri a célnyelvi normát, azt a szót választja a szinonimasorból, amely a forrásnyelvi szóval szerkezetileg leginkább egyezik (HOBOTH 2011b, SZABÓMIHÁLY 2008a: 93, vö. MISAD 2007).

1. A szótárban előfordultak szlovákiai magyar kölcsönszavak

a) A szl. *bager* magyar megfelelőjeként a 'kotró, bagger' kifejezések szerepelnek, azonban a bagger az ÉKsz.² alapján szlovákiai magyar kölcsönszó, a *báger* pedig bizalmas stílusértékű (ÉKsz.² 81), a standard magyar megfelelője: kotrógép.

b) A szl. *balkón* magyar megfelelőjeként a szótár a '[nyitott] erkély, balkon' szavakat tünteti fel, azonban az ÉKsz.² alapján a balkon a szlovákiai magyarban használatos, a magyarországi standard nyelvhasználatban kissé választékosnak minősül (ÉKsz.² 84).

c) A szl. *stavebné povolenie* standard magyar megfelelője 'építési engedély', azonban a szótár a standard változat mellett a szlovákiai magyar nyelvhasználatban elterjedt *építési/építkezési engedély* változatot is feltünteti, amely kölcsönszónak tekinthető.

2. Stílustörés. – Az alábbi szlovák kifejezések magyar megfelelőjeként a szótár több változatot is feltüntet, melyek között azonban az építészeti szaknyelvi regiszter normáinak nem megfelelő változatok is olvashatók:

a) *celokovový*: 'tisztafém, teljesen fémből készült';

b) *debnie*: 'zsaluzás, zsaluzat, deszkázat, zsalu': A *deszkázat* az ÉKsz.² meghatározása alapján 'deszkából készült burkolat, borítás' (ÉKsz.² 216), míg a *zsaluzás* jelentése: '(vas)beton szerkezethez deszkából v. fémelemekből öntőformát készít' (ÉKsz.² 1502).

c) *drvina*: 'zúzalék, kotralék, törmelék, reszelék': A *reszelék* az ÉKsz.² meghatározása alapján 'vmiről lereszelt, ill. vmely élelmiszer megreszelésével kapott apró részecskék tömege' (ÉKsz.² 1142). A *kotralék* kifejezés a ÉKsz.²-ban nem szerepel, az Új magyar tájszótár a 'kaporék' jelentést tünteti fel (ÚMTsz. III.: 516).

d) *hlbenie*: 'mélyítés, kotrás, ásás, kiemelés': A *kotrás* kifejezés nem szerepel az ÉKsz.²-ban, az ÚMTsz. alapján '1. Szőlőkapálás második szakasza, melynek során a szőlősorok között domborúra húzzák a földet, 2. A tarlón széthullott és összegereblyézett gabona' (ÚMTsz. III.: 516), a *kiemelés* pedig 'az a művelet, hogy vkit, vmit kiemelnek. l Ennek eredménye. (ÉKsz.² 672).

e) *klietka*: 'kalitka, kalicka, kas'. A *kalicka* az ÉKsz.² alapján népies stílusértékű (ÉKsz.² 614).

f) *natieranie*: 'festés, kenés, mázolás': Az ÉKsz.² csupán a *ken* igét tartalmazza (ÉKsz.² 642), a *kenés* főnevet nem, az ÚMTsz. alapján '<a szövést előkészítő műveletként> a felvett fonálnak a fonálkenő péppel való végigkenése simaságának biztosítása, szövősődésének, szakadásának elkerülése céljából' (ÚMTsz. III.: 195).

g) *strop*: 'födém, mennyezet': Míg az ÉKsz.²-ban a *födém* kifejezés mellett szerepel az építészeti szakkifejezésre utaló megjelölés (ÉKsz.² 414), a *mennyezet* szó mellől e jelölés hiányzik (ÉKsz.² 921).

h) *trám*: 'tartó, gerenda, gerendatartó': A *gerenda* szó jelentése: '1. Négyélűre fűrészelt hosszú, vastag szálfá. | Mestergerenda. | Keresztgerenda. 2. Ép Hasonló alakú (vas)beton épületelem' (ÉKsz.² 441). Az ÉKsz.² a *tartó*, illetve *gerendatartó* kifejezéseket nem tartalmazza, csupán a *tartógerenda* szót (ÉKsz.² 1312–3).

E) A szótár és a tankönyvi szójegyzék különbségei. – E csoportba azokat a fogalmakat soroltam, melyek szlovák megnevezése mellett a szótárban és a tankönyvi szójegyzékben más-más magyar megfelelő szerepel. Az

alábbi kifejezések szakmai helyességének felülbírálása nem célom, csupán a különbségekre szeretnék rámutatni:

4. táblázat

A szótár és a tankönyvi szójegyzék különbségei

	Szlovák	Tankönyv	Szótár
1.	<i>okenný preklad</i>	ablakáthidaló	ablakáthidalás, szlovák–magyar rész: ablakáthidaló
2.	<i>okenný rám</i>	ablakbélés	ablakráma, ablaktok, magyar– szlovák rész: ablakkeret: okenný rám
3.	<i>osvetlenie</i>	benapozás	[meg]világítás
4.	<i>rozpera</i>	Dúc	feszítőgerenda
5.	<i>otočné dvere</i>	forgóajtó	forgóajtó: otáčavé dvere
6.	<i>behňň</i>	futótégla	futósori téglá
7.	<i>soklové murivo</i>	talpazatfalazat	lábazati falazat
8.	<i>oporný múr</i>	támasztófal	támfal
9.	<i>výstuž</i>	Vasalat	1. merevítős vasbetét, vasalás, 2. dúcolás, ácsolat
10.	<i>podhl'ad</i>	álmennyezet	alulnézet, mennyezet belső felülete, álmennyezet: zavesený podhl'ad
11.	<i>svetlá výška</i>	belvilágosság	belmagasság
12.	<i>prievlak</i>	nyílásáthidalás preklad: nyílásáthidaló	hossztartó, mestergerenda, hosszmerevítő, gyámgerenda
13.	<i>sklápacie okno</i>	bukó ablak	csapóablak
14.	<i>predpütý betón</i>	feszített beton	előfeszített beton

Az 1. példa az ÉKsz.²-ban *áthidalás* változatban szerepel (ÉKsz.² 65). A 2. *ablakbélés* szó jelentése: 'Ipar ablaktoknak a falat borító deszkázat' (ÉKsz.² 1), *ablakráma*: 'ablakkeret' (ÉKsz.² 2), *ablaktok*: 'Ipar az ablaknyílásba beépített, az ablakszárnyakat tartó fa-, fém- v. betonkeret' (ÉKsz.² 2). A 3. *benapozás* és 4. *feszítőgerenda* szavakat az ÉKsz.² nem tartalmazza. Az 5. példában a szlovák szakkifejezésben figyelhető meg különbség. A 6. és 7. fogalmat a M és SZM példaanyag más-más kifejezéssel nevezi meg. A 8. *támasztófal* jelentése: „Földmunkálatoknál, ha akár térhiány, akár szépségi vagy egyéb okok nem engedik meg, hogy a frissen feltöltött vagy leásott föld az illető talajnem minőségének megfelelő rézsúvel (l. o.) létesíttessék, vagy kikötőknél a töltés vagy leásás oldalát, illetve a vízpartot T.-lál képezik ki” (http://www.kislexikon.hu/tamaszto_fal.html), a *tám(asz)fal* jelentése: 'Építményt megerősítő fal' (ÉKsz.² 1301). Az ÉKsz.² sem a 9. *vasalat*, sem a *mere-*

vítos vasbetét kifejezést nem tartalmazza. A 10. szlovák szakkifejezés pontos szótári változata nemcsak az építészetben használatos jelentését adja meg. A 11. *belvilág* szó jelentése: 'vminek belső mérete' (ÉKsz.² 113), a *belmagasság* szó az ÉKsz.²-ban nem szerepel. A 14. *feszített* jelentése: 'feszessé tett acélbetétekkel szilárdított' (ÉKsz.² 390), az *előfeszít* jelentése: 'betonvasat beágyazása előtt megfeszítve tart' (ÉKsz.² 285). Az ÉKsz.²-ben nem szereplő fenti kifejezéseket az ÚMTsz. sem tartalmazza.

F) Eltérő fogalommegnevezések a szótár magyar–szlovák, illetve szlovák–magyar vonatkozású részében. – A vizsgálat utolsó részében a szótár magyar–szlovák szóanyagát hasonlítottam össze a szlovák–magyarral. Arra voltam kíváncsi, hogy következetes-e a szótár szóhasználata. A vizsgálat során a következő eltérések figyelhetők meg:

5. táblázat

Eltérő fogalommegnevezések

	Magyar–szlovák	Szlovák–magyar
1.	dupla ablak: <i>dvojité okno</i> kettős osztású ablak: <i>dvojité okno</i>	<i>dvojité okno</i> : kettős gerébtokos ablak
2.	ablakáthidaló: <i>okenný preklad</i> ablakfej: <i>okenný preklad</i> ablakszemöldök: <i>okenný preklad</i>	<i>okenný preklad</i> : ablakáthidalás
3.	homokos agyag: <i>chudá hlina</i> sovány agyag: <i>piesčitá hlina</i>	<i>chudá hlina</i> : sovány agyag
4.	csömöszölt beton: <i>ubíjaný betón</i>	<i>ubíjaný betón</i> : döngölt beton
5.	teherhordó beton: <i>konštrukčný betón</i>	<i>konštrukčný betón</i> : szerkezeti beton <i>nosný betón</i> : teherhordó beton
6.	felfüggesztett zsaluzat: <i>závesné debnenie</i>	<i>závesné debnenie</i> : függesztett zsaluzat
7.	mozgatható zsaluzat: <i>posuvné debnenie</i>	<i>posuvné debnenie</i> : csúszózsálcuzat
8.	táblás zsaluzat: <i>tabuľové/dielkové debnenie</i>	<i>doskové debnenie</i> : táblás zsaluzat
9.	bütüfakocka burkolat: <i>špalíková doska</i>	<i>špalíková doska</i> : fakocka útburkolat
10.	boronafalás ház: <i>zrub</i>	<i>zrubový dom</i> : gerendaház
11.	előre gyártott ház: <i>prefabrikovaný dom</i>	<i>prefabrikovaný dom</i> : előre gyártott elemekből összeszerelt ház
12.	nagypaneles ház: <i>panelový dom</i>	<i>panelový dom</i> : panelépület
13.	keretszerkezetű híd: <i>rámový most</i>	<i>rámový most</i> : kerethíd

Megfigyeléseim alapján a szótár írója nem használja mindig következetesen az egyes szakkifejezéseket. Ahogy azt a fenti példák is alátámasztják, különböző formában jelennek meg az egyes magyar szakkifejezések szlovák, illetőleg szlovák szakkifejezések magyar megfelelői a szótárban. Nem vizsgáltam, hogy a fenti változatok közül melyik a helyes, viszont a szótári eltérések például laikusok vagy fordítók számára megtévesztők lehetnek.

6. Összegzés. – A szótár és a tankönyvi szójegyzék vizsgálata során különböző típusú eltérések, pontatlanságok, hibák figyelhetők meg: 1) A magyarországi és a Szlovákiában megjelent szótári, illetőleg tankönyvi példák különböznek, tehát a szótárban és a tankönyvben megjelenő szakkifejezések eltérnek a magyarországi terminológiától. 2) Különbség figyelhető meg a szlovákiai magyar példaanyagon belül is: a szótár és a tankönyvek szakkifejezés-használata nemcsak a magyarországi standard változattól különbözik, hanem a szlovákiai magyar változatok között sincs egyezés. 3) A vizsgált szóanyagban a szaknyelvi normától eltérő stílusértékű kifejezések, szókészleti regionalizmusok is megjelennek. 4) A szótár szakkifejezés-használata nem következetes.

E vizsgálat eredményei is alátámasztják a szaknyelvi tervezés szükségét Szlovákiában: a szakkifejezések kodifikálását, egységesítését, kétnyelvű szakszótárak és szakkifejezés-gyűjtemények, valamint megfelelő minőségű magyar tankönyvek írását. A szakkifejezések kodifikálása során a kölcsönszavakkal kapcsolatban a nyelvészeknek mérlegelniük kell, hogy a standard magyar vagy a határon túli kifejezés legyen az elfogadott. Hasznosnak tartanám, ha a szótárakban és szójegyzékekben a standard magyar változat mellett a közvetett kölcsönszavak is mint határon túli változatok megjelenének. Természetesen még egy hosszú folyamat előtt állunk, mely sikeres megvalósulásához remélhetőleg e tanulmány is hozzájárul.

Források

- BARTUSZ GYULA 1993. Magyar–szlovák, szlovák–magyar építészeti szótár. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava.
- HÁJEK–DÉDEK–RAMBOUSEK 1990. Magasépítéstan I. Az építészeti szakközépiskolák 1. osztálya számára. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava.
- HÁJEK–RYBÁŘ–RAMBOUSEK 1990. Magasépítéstan II. Az építészeti szakközépiskolák 2. osztálya számára. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava.
- HÁJEK–DÉDEK–HLAVÁČEK–JÁNSKY 1990. Magasépítéstan III. Az építészeti szakközépiskolák 3. osztálya számára. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava.
- HÁJEK–BLOUDEK–HLAVÁČEK–CHAROUZD–MEŠTAN–PUBAL–RAMBOUSEK 1990. Magasépítéstan IV. Az építészeti szakközépiskolák 4. osztálya számára. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava.

A hivatkozott irodalom

- A Gramma Nyelvi Iroda honlapja: <http://www.gramma.sk>.
- A Kislexikon internetes oldal *támasztófal* szócikke. In: <http://www.kislexikon.hu>.
- Az Állami Pedagógiai Intézet értékelési szempontjai. Kritériá na hodnotenie kvality učebnice pre pre všeobecno-vzdelávacie predmety. Bratislava. Štátny pedagogický ústav. URL: http://www.statpedu.sk/files/documents/ucebnice/kriteria_ucebnice_vseobecno_vzdelavacie_predmety.pdf. [Letöltve: 2011. 11. 18.]
- ÉKsz.² = PUSZTAI FERENC főszerk. 2003. Magyar értelmező kéziszótár. 2., átdolgozott kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HOBOTH KATALIN 2011a. Tankönyvértékelés az átmenetiség és különbözőség tapasztalatainak tükrében. A VII. Hungarológiai kongresszuson elhangzott előadás írott változata. 2011. augusztus 22–27., Kolozsvár. (Megjelenés alatt.)
- HOBOTH KATALIN 2011b. Szaknyelv, oktatás, tankönyv. (A szaknyelvek oktatásával és a tankönyvekkel kapcsolatos problémák kétnyelvűségi helyzetben. A XXI. MANYE Kongresszuson elhangzott előadás írott változata. 2011. augusztus 29–31., Szombathely. (Megjelenés alatt.)
- HOBOTH KATALIN 2011c. A terminológizálás, teminológiafordítás és –használat az építőiparban. In: HEGEDŰS ORSOLYA – PŠENÁKOVÁ ILDIKÓ szerk. Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért. I. kötet. Europica varietas, Nyitra. 55–60.
- HOBOTH KATALIN 2011d. Kétnyelvűség a szlovákiai magyar tannyelvű építészeti középiskolák szaknyelvtanításában. FSS UKF, Nitra. Írásbeli munka a disszertációs vizsgához.
- LANSTYÁK ISTVÁN 1998. A magyar nyelv szlovákiai változásainak sajátosságai. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2000. A magyar nyelv Szlovákiában. Osiris Kiadó – Kalligram Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutatói Műhely, Budapest–Pozsony.
- LANSTYÁK ISTVÁN – BENŐ ATTILA – JUHÁSZ TIHAMÉR 2010. A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis. Regio 3: 37–58. URL: http://epa.oszk.hu/00000/00036/00079/pdf/Regio_2010_03.pdf. [Letöltve: 2012. 02. 09.]
- MISAD KATALIN 2007. Szókészletli regionalizmusok a szlovákiai magyar tankönyvekben, illetve az iskolai (szlovák–magyar) szakszótárakban. In: GUTTMANN MIKLÓS – MOLNÁR ZOLTÁN szerk. V. Dialektológiai Szimpozium, Szombathely, 2007. augusztus 22–24. A Berzsényi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai VIII., Szombathely. 177–180.
- MISAD KATALIN 2009. Nyelvi kontaktusok. Lilium Aurum, Dunaszerdahely.
- PÉNTEK JÁNOS 2010. Magyar nyelvtudományi kutatások a Kárpát-medencei külső régiókban. In: FEDINEC CSILLA szerk. Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizott-

- sága, Budapest. 147–186. URL: http://mta.hu/fileadmin/2010/06/Meli/MTA_konyv_-Magyar-magyar.pdf. [Letöltve: 2012. 02. 09.]
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2002. A kisebbségi nyelvhasználati törvény gyakorlati alkalmazása és a szlovák hivatalos (jogi-közigazgatási) szövegek magyarra fordításának kérdései. In: LANSTYÁK ISTVÁN – SIMON SZABOLCS szerk. Tanulmányok a kétnyelvűségről. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 169–200.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2008a. A tankönyvfordításról és a tankönyvek értékeléséről. In: FAZEKAS JÓZSEF szerk. Emlékkönyv Zeman László 80. születésnapjára. Liliium Aurum, Dunaszerdahely. 84–101.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2008b. A fordítottság jelei szlovákiai magyar szövegekben. In: BÁRCZI ZSÓFIA – VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ szerk. Fordítás – nyelv – irodalom – társadalom. Europica varietas, Nyitra. 19–36.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2010. A magyar szaknyelv és szakstílus Magyarország határain túl. In: DOBOS CSILLA szerk. Szaknyelvi kommunikáció. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 205–15.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2010. Fogalmi háló, kétnyelvűség, fordítás. In: BAUKO JÁNOS szerk. Bilingvizmus és fordítás. Nyelvészeti tanulmányok Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére. Europica varietas, Nyitra. 101–9.
- ÚMTsz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk. 1979, 1988, 1992, 2002. Új Magyar Tájszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest. I–IV. kötet.

HOBOTH KATALIN (katalin.hoboth@stuba.sk)

Terminological Problems of Bilingual (Hungarian–Slovak, Slovak–Hungarian) Architectural Dictionary and Textbooks’ Dictionaries

The idea of writing an essay dealing with examining a bilingual dictionary of architecture and textbooks’ dictionaries came after studying a similar paper of Ms KATALIN MISAD. My essay first gives a short summary of the problems of Hungarian textbooks in Slovakia, then explains some formal characteristics of Hungarian and Slovak terms. It also presents the structure of dictionary and textbooks’ dictionaries and examines them. Examining dictionary and textbooks’ dictionaries some differences, inaccuracies and mistakes can be observed: 1) Examples given in textbooks and dictionary printed in Hungary and Slovakia are different, so the terminology differs from the Hungarian standard. 2) There are differences even in Hungarian examples given in Slovakia: there is discrepancy not only between the usage of terms in dictionaries, textbooks’ dictionaries and Hungarian standard, but in the terminology itself used in Slovakia. 3) Among the examined material there occurred some expressions that were different from the standard in style, and lexicological regionalism. 4) The usage of terms in the dictionary is not consequent. The results of this survey also reinforce the necessity of language planning in Slovakia: the codification of terminology, its unification, producing bilingual dictionaries and bilingual collections of terminology and Hungarian textbooks of proper quality.

HOBOTH, KATALIN